

V časopise Cizí jazyky 2004/2005 č. 3, který se zabývá výukou cizích jazyků v ČR, byl zmíněn Akční plán EU 2004-2006 a byly také zveřejněny některé úvodní pasáže „Sdělení“ komise EU. Kromě již známé myšlenky vyučování alespoň dvou cizích jazyků na všech stupních vzdělávání nás zaujal velmi negativní postoj komise EU k poskytování výuky předmětů v anglickém jazyce v zemích, kde angličtina není úředním jazykem. Možná proto, že byly uvedeny pouze některé části tohoto dokumentu, nebylo nám zcela jasné, proč by vyučování předmětů v anglickém jazyce mělo být tak nevhodné, až nebezpečné. Formulace, že „Současné trendy... mohou mít nepředvídané důsledky na sílu národních jazyků“ nám neposkytla dostatečně silné argumenty, abychom s ní souhlasily. Tato problematika nás však zaujala a v krátké době po přečtení uvedeného článku jsme měly možnost seznámit se i s jinými názory, které bychom rády na tomto místě zmínily.

Úvodem nutno uvést, že v současnosti existuje speciální oblast výzkumu, která se právě výukou předmětů v cizím jazyce (zejména v angličtině) zabývá. Jedná se o tzv. *Content and Language Integrated Learning* (CLIL), tedy učení, které integruje obsah a jazyk [1]. Výzkumy v této oblasti ukazují, že vyučovat učivo prostřednictvím cizího jazyka má nepochybně své nevýhody, má ale také řadu výhod (o některých z nich bude zmínka v další části příspěvku). Právě proto nepovažujeme za správné, aby byly dokumenty vytvořené na evropské úrovni formulovány tak přísně a jednoznačně negativně.

V kontextu českého školství tak negativní postoj prozatím nedominuje. Nový školský zákon umožňuje, aby Ministerstvo školství povolilo na základním a středním stupni vzdělávání „vyučování některých předmětů v cizím jazyce“ (Sbírka zákonů, s. 10266), u vyšších odborných škol je dokonce možné, aby byl „vyučovacím jazykem cizí jazyk“ (Sbírka zákonů, s. 10266). Vzhledem k vysoké autonomii vysokých škol je tedy více než pravděpodobné, že rozhodnutí prosadit či zamítnout CLIL zde bude záviset na vedení jednotlivých univerzit a fakult, což dává CLIL šanci proniknout i do terciární sféry. I přes tato pozitivní východiska se ale nabízí otázka, zda se CLIL nakonec v české vzdělávací soustavě prosadí, nebo ne.

V sousedním Rakousku jsou o několik krůčků napřed. V rámci reformy středního školství bude žákům umožněno, aby se rozhodli, zda budou zkoušku z předmětů svého studijního programu skládat v angličtině nebo němčině. A právě tato skutečnost se stala stimulem k organizaci *workshopu* (semináře) organizovaného pedagogickým institutem v Innsbrucku ve spolupráci s partnerským Institutem pro jazykové vzdělávání v Norwichi v jižní Anglii. Tématem byla integrace výuky jazyka a obsahu (předmětů).

Přestože se v této fázi jedná pouze o experiment, koordinátor projektu bilingvního vyučování FACTWorld (Forum for Across the Curriculum Teaching) Keith Kelly se domnívá, že tato snaha je pouze začátkem budoucího trendu, kdy se angličtina ve výuce předmětů bude aplikovat mnohem více.

Na internetových stránkách *Guardian Weekly* proběhla nedávno o dané problematice poměrně rozsáhlá diskuze. Je zajímavé, že všechny uveřejněné články se k užívání angličtiny ve výuce předmětů stavěly spíše negativně, resp. velmi rezervovaně. Pracovník Language Centre Maastrichtské univerzity (Nizozemí) profesor dr. Bob Wilkinson se například domnívá, že univerzity nabízejí odborné kurzy v angličtině z konkurenčních důvodů, tedy aby „přilákaly“ větší počet studentů. Obává se, že takovéto studijní programy nerozvíjejí jazykové kompetence mateřského jazyka. Připouští však, že podobné studijní programy postupně změň profil absolventů vysokých škol, minimálně v Evropě, a pravděpodobně tato skutečnost bude užitečná pro podnikání a práci ve státní administrativě. Zároveň si však klade otázku, jestli je tato tendence žádoucí na národní či evropské úrovni.

Zajímavým příspěvkem do debaty byl také článek, který popisuje specifické problémy bilingvního vzdělávání v Číně. Kromě problematiky výuky regionálních jazyků a standardní čínštiny ve velkých městech, zejména v Šanghaji a v Pekingu, vzniká trend užívání angličtiny jako jazyka, ve kterém se vyučuje, a to od mateřských škol až k terciárnímu vzdělávání.

Prof. dr. Kari Smithová (vedoucí programu doškolování učitelů na prestižní Oranim Academic College of Education, Izrael) ve svém příspěvku poukazuje na rozdíly mezi osvojováním a učením se cizímu jazyku. Vychází z Krashenovy teorie [2] podle níž k osvojování jazyka (language acquisition) dochází v přirozeném prostředí a přirozeným způsobem podobným tomu, jak si dítě osvojuje mateřský jazyk. Na druhé straně k učení se jazyku (language learning) dochází v prostředí formálním; jedná se o vědomé učení (například gramatická pravidla). Podle této autorky se přístupy CLIL snaží transformovat formální, vědomý způsob učení se jazyku na přirozený způsob osvojování si jazyka.

Tuto skutečnost však sama neinterpretuje ani jako negativní, nebo pozitivní. Uvádí, že odborná literatura poskytuje argumenty jak ve prospěch CLIL, tak v jeho neprospěch. Profesorka Smithová však pokládá za důležitější to, jak tento způsob výuky hodnotí studenti. Jako nepochybnou výhodu CLIL vidí Smithová v tom, že mladí lidé si tímto způsobem vcelku lehce osvojují jazyk, což zvyšuje jejich sebedůvěru. Jako nevýhodu vidí skutečnost, že pokud je hlavním výstupem CLIL obsah kurzu a angličtina (coby jazykové médium) stojí až na druhém místě, může být pochopení tohoto obsahu velmi složité právě kvůli jazykovým problémům.

Mnoho studentů údajně pociťuje komplex méněcennosti, protože jejich angličtina jim nedovoluje projevit všechny schopnosti a znalosti. Kromě toho uvádí, že studenti zapomínají slova a výrazy mateřského jazyka.

Rovněž na webových stránkách vydavatelství Macmillan jsou uveřejněny některé názory profesionálů týkající se CLIL. Na výše zmiňovaný článek z *Guardian Weekly* od Kari Smithové mj. reaguje Gillian Rosnerová, překladatelka a učitelka na jedné obchodní škole ve Francii. Zamýšlí se nad širší problematikou obsaženou v CLIL, ale kromě toho také popisuje svou pozitivní zkušenost v této oblasti. Na obchodní škole, kde pracuje, jsou většinou francouzští studenti, kteří mají za sebou asi deset let školní výuky angličtiny a celkově dobře zvládají gramatiku, ale jejich komunikační kompetence jsou na nízké úrovni. Nicméně v rámci svého studia mají předepsáno absolvovat alespoň jeden manažerský kurz, který je veden v angličtině. V tomto kurzu se obvykle vyskytuje slovní zásoba a pojmy, které studenti ještě neznají ani v mateřském jazyce.

Rosnerová uvádí, že kurz vyžadoval širokou spolupráci učitelů managementu a učitelů jazyků. Problém hodnocení studentů byl vyřešen tak, že učitelé odborného předmětu a učitelé angličtiny hodnotili psané úkoly společně. Studenti nebyli do kurzů rozdělováni podle

úrovně své angličtiny, což údajně podpořilo jejich solidaritu, protože znalost angličtiny nebyla jediným kritériem hodnocení – hodnotila se také týmová práce a úroveň dovednosti pracovat s informačními technologiemi. Zpětná vazba jak ze strany studentů, tak učitelů byla celkově pozitivní.

Uvedená webová stránka přináší kromě názorů odborníků také několik otázek a odpovědí rodičů dětí, které se mají do takového typu vzdělávacího programu zapojit. Z dvanácti otázek nás zaujaly nejvíce dvě.

V první z nich se rodič zajímá o to, jestli se dítě naučí obsah učiva stejně dobře, jako kdyby se učilo v prvním jazyce. Odpověď uvádí, že ano, přestože proces učení se může, a to zejména na začátku programu, zpomalit. Existuje však možnost, že učení bude dokonce úspěšnější, protože dítě bude pracovat intenzivněji na dekodování cizího jazyka a učitel bude zdůrazňovat nejdůležitější body učiva.

Druhá otázka byla, kdo jsou učitelé CLIL. Specialista odpověděl, že nejvhodnější učitelé v tomto programu jsou učitelé, jejichž první (mateřský) jazyk je jazyk učících se, a jazyk, kterým se vyučuje je jejich druhým jazykem. Důležitost této skutečnosti se projevuje zejména při vyučování dětí, protože právě tyto učitelé ví, jakým způsobem se děti učí ve svém mateřském jazyce.

Z uvedené živé debaty je zjevné, že problematika CLIL je v současné době skutečně na programu dne. Je velmi složité zobecnit, zda je myšlenka jazykově a obsahově integrované výuky pozitivní, nebo negativní. Při úvahách o procesu tohoto typu vzdělávání musíme uvažovat o mnoha faktorech, jako jsou žáci/studenti, učitelé předmětů, učitelé angličtiny, výukové materiály, hodnocení žáků/studentů apod. Odlišné přístupy se budou používat v případě mladších žáků a třeba studentů doktorských studijních programů. Velmi také záleží na spolupráci a komunikaci mezi učiteli jednotlivých předmětů nebo kurzů a učiteli jazyků. Domníváme se, že za předpokladu jasně definovaných cílů výuky a citlivého zvážení všech výše uvedených faktorů se může CLIL stát užitečným prostředkem výuky.

Závěr

Na Univerzitě obrany v Brně je CLIL teprve na úplném začátku. Rozhodnutí o zavedení systému jazykově a obsahově integrované výuky přišlo ze strany nadřízených orgánů, které vzhledem ke zvyšujícím se nárokům na jazykovou vybavenost absolventů bakalářského studijního programu na jednotlivých fakultách nařizují výuku odborných předmětů v anglickém jazyce.

Přitom se předpokládá, že tyto předměty budou vyučovány vysokoškolskými učiteli-experty v oboru, jejichž schopnosti komunikovat v angličtině není vždy dostatečná k tomu, aby své semináře či přednášky vedli v cizím jazyce. Při přípravě výuky budou proto pravděpodobně sehrávat důležitou roli zejména učitelé jazyků, kteří mohou pomoci na mnoha frontách: mohou dělat jazykové korektury, doporučit svým kolegům z odborných kateder, jakými prostředky lze v angličtině vhodně prezentovat učivo či vést diskuze k odborným tématům. V neposlední řadě by mohli sehrát důležitou úlohu i při hledání cesty pro hodnocení studentů.

Pro studenty může systém integrované výuky znamenat na jedné straně daleko náročnější studium než doposud, zároveň se ale může stát i důležitým zdrojem pozitivní motivace. Odborná literatura většiny vojenských oborů je totiž v dnešní době psána především v angličtině. S tímto faktem se i student vojenské vysoké školy bude muset dříve nebo později

vyrovnat, ať už jako pasivní konzument odborné cizojazyčné literatury, nebo jako profesionál, který k její tvorbě sám přispívá.

Poznámky:

- [1] Termín Content and Language Integrated Learning (CLIL) vznikl již v r. 1994, ale obecně začal být používán teprve v r. 1996 střediskem stálého vzdělávání UNICOM finské univerzity v Jyväskylä a nizozemskou vzdělávací organizací Evropská platforma. Původně to byl popis vzdělávacích metod, kde jsou „předměty přednášeny s dvojným cílem: studujete vlastní předmět výuky, ale zároveň se učíte i cizí jazyk“. Tento koncept se posléze rozšířil na výuku jakéhokoli cizího jazyka, který nebyl mateřským jazykem studenta. Slouží jako zastřešující pojem, který pokrývá velké množství výukových přístupů v různém vzdělávacím kontextu. UNICOM funguje jako klíčové a koordinační centrum integrovaného vzdělávání CLIL. Jeho působnost je mezinárodní, zahrnuje vědecký výzkum, konzultace, programy dalšího vzdělávání učitelů, vydávání tiskovin a filmovou produkci.
- [2] Pojmenovaná podle profesora Stephena Krashena z Kalifornské univerzity v Los Angeles.

Použitá literatura:

- FENG, A. *China's minorities learn a difficult language*. <http://www.guardian.co.uk/guardianweekly/story/0,12674,1440207,00.html>.
- KRASHEN, S. D. *Second Language Acquisition and Second Language Learning*. 1st ed. Pergamon Press. 1981. ISBN 0 08 025338 5.
- ROSNER, G. Content Language Integrated Learning. *The Onestop Magazine: The Magazine for English Language Teachers*. <https://www.onestopenglish.com>.
https://www.onestopenglish.com/content_language_integrated_learning_clil/clil_caseStudyGR.htm.
https://www.onestopenglish.com/content_language_integrated_learning_clil/QA.htm.
- Sbírka zákonů*, Česká republika, ročník 2004, Částka 190.
- SMITH, K. *Is this the end of the language class?* <http://www.guardian.co.uk/guardianweekly/story/0,12674,1440207,00.html>.
- WILKINSON, B. *Where is English Taking Universities?* <http://www.guardian.co.uk/guardianweekly/story/0,1440199,00.html>.

Mezinárodní prostředí ovšem vyžaduje především jazykovou připravenost – a to se netýká jen vědeckých pracovníků, ale také vašich studentů...

Na základě požadavků rezortu byl Univerzitou obrany navržen program jazykové přípravy. Jazyková vybavenost je jednou z priorit, protože pokud budeme mít odborníky a vysoce specializované profesionály, kteří nebudou umět komunikovat v mezinárodním prostředí, zůstaneme izolováni a to není možné. Úkoly, které jsou před nás i rezort postaveny, definují, že budeme působit mimo teritorium České republiky. Naším cílem je, aby studenti na konci třetího, bakalářského ročníku dosáhli úrovně jazykových znalostí stupně STANAG 3. Samozřejmě současně s tím budeme zvyšovat požadavky při přijímání nových studentů, kteří by měli být na úrovni 1+ až 2 v rámci stupnice STANAG. Za motivující lze považovat příslib ze sekce personální, že náš student by měl strávit jeden měsíc v anglicky mluvících zemích. Pokusíme se tak vytvořit co nejlepší podmínky pro rozvoj komunikačních dovedností našich posluchačů.

*Brig. gen. prof. Ing. Rudolf Urban, CSc.
Chceme být součástí evropského vzdělávacího prostoru
Czech Armed Forces Today 3/2005*